

The Effectiveness of Positive Parenting Training on Children's Aggression and Educational and Cultural Performance of the Family among Female Householders

Hojjat Eftakhari^{1*} , Akbar Rezaei fard²
Mohammad Rahimnezad Shahrestani³

1. Assistant professor; Department of Educational Science, Faculty of Humanities, Farhangian University, Tehran, Iran.

2. Assistant Professor; Department of Psychology and Counseling Education, Faculty of Humanities, Farhangian University, Tehran, Iran.

3. M.Sc. Graduate of Clinical Psychology, Department of Educational Sciences, Faculty of Humanities, Islamic Azad University, Arsanjan, Iran.

Citation: Eftakhari, H., Rezaei fard, A., & Rahimnezad Shahrestani, M. (2024). The effectiveness of positive parenting training on children's aggression and educational and cultural performance of the family among female householders. *Journal of Woman Cultural Psychology*, 16(62), 19-31.

<http://dx.doi.org/10.61186/iau.1186299>

ARTICLE INFO

Received: 09.10.2024

Accepted: 12.12.2024

Corresponding Author:

Hojjat Eftekhari

Email:

hojjat.eftekhari18@gmail.com

Keywords:

Positive parenting training
Children's aggression
Educational and cultural performance of the family

Abstract

The present study was conducted with the aim of investigating the effectiveness of positive parenting training on children's aggression and the educational and cultural performance of the family among female householder. The statistical population included all the female householders under the guardianship of the Khomeini Relief Committee of Shiraz city in 2022. Thirty mothers were selected by convenient sampling procedure and then randomly assigned in two experimental and control groups. The research method was experimental of pre-test and post- test with control group one. To collect data, Aggression Questionnaire of Bass and Perry (1992) and Babaiifard (2021) Family Educational and Cultural Performance Questionnaire were implemented. The experimental group underwent nine group therapy sessions of the positive parenting training program 70 minutes each, twice a week. The control group received none. Data were analyzed by applying multivariate covariance analysis and univariate covariance analysis. The results showed that positive parenting training significantly reduced children's aggression and improved family educational and cultural performance.

Extended abstract

Introduction: The importance and position of the family as primary social institution in the cultural and educational spheres of a society is obvious. The family is the smallest and most sacred social institution that is formed by the sacred contract of marriage. By taking into account the effects of the family on the upbringing of children, Islam considers the health of the society and the culture of the society to be dependent on the healthy family and considered it to be an important cornerstone of social life. Children's behavioral, social and moral patterns are first formed through the family and based on the parents' culture. Parents, especially mothers, instill religious, cultural and social values in their children to be effective in the moral education of the child and raise children with a healthy personality. The women householders are responsible for the tolerant responsibility of managing the family and taking care of the family members, and psychological problems could arise not only in these women, but also in the children of these families due to the difficult living conditions. Concerning such conditions the present study was conducted with the aim of investigating the effectiveness of positive parenting training on children's aggression and the educational and cultural performance of the family among female householder.

Method: The statistical population included all the female householders under the guardianship of the Khomeini Relief Committee of Shiraz city in 2022. Thirty mothers were selected by convenient sampling procedure and then randomly assigned in two experimental and control groups. The research method was experimental of pre-test and post- test with control group one. To collect data, Aggression Questionnaire of Bass and Perry (1992) and Babaiifard (2021) Family Educational and Cultural Functioning Questionnaire were implemented. The experimental group underwent nine group therapy sessions of the positive parenting training program 70 minutes each, twice a week. The control group received none. Data were analyzed by applying multivariate covariance analysis and univariate covariance analysis.

Results: The results showed that positive parenting training significantly reduced children's aggression and improved family educational and cultural performance.

Conclusions: The results of the data analysis showed that positive parenting had a significant effect on the aggression of the children. In explaining the reducing effect of training program on the aggressive symptoms of children, it was possible to emphasize and also encourage mothers in the context of frequent use of positive parenting strategies and techniques and recording behaviors in the until the undesirable behavior reaches the lowest level till the symptoms of their children's problems gradually decreased. The results also indicated that positive parenting training program improved educational and cultural performances. In explaining the results, it could be said that parenting methods are very valuable due to parents' sensitivity to parenting methods. The supervision of parents over children has become flexible. The role of positive parenting methods is important in order to improve the relationship between parents and their children. According to the results of the present study, it is suggested that centers such as relief committees, welfare centers, and health and treatment centers prepare, compile, and implement educational packages based on positive parenting education for female householders.

Authors Contributions: Dr. Hojjat Eftekhari: Drafting the article content, submitting and making revisions to the article; Dr. Akbar Rezaei Fard: Ideating the research topic and introducing sources; Mr. Mohammad Rahimnejad Shahrestani: Data collection, implementation and analysis of data. All authors reviewed and approved the final version of the article.

Acknowledgments: We appreciate and thank all the people who cooperated in the research in any way.

Conflict of Interest: conducting the research did not lead to any conflict of interest for the authors, and the results were completely transparent and without bias.

Funding: This article was not financially supported.

اثربخشی آموزش فرزندپروری مثبت بر پرخاشگری فرزندان و عملکرد تربیتی و فرهنگی خانواده در زنان سرپرست خانوار

حجت افتخاری^۱، اکبر رضایی فرد^۲، محمد رحیم نژاد شهرستانی^۳

۱. استادیار، گروه آموزش علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران.
۲. استادیار، گروه آموزش روانشناسی و مشاوره، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران.
۳. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، ارسنجان، ایران.

چکیده

هدف پژوهش حاضر تعیین اثربخشی آموزش فرزندپروری مثبت بر پرخاشگری فرزندان و عملکرد تربیتی و فرهنگی خانواده در زنان دسرپرست خانوار انجام شد. جامعه آماری تمامی زنان سرپرست خانوار تحت پوشش کمیته امداد خمینی امداد شهر شیراز بود. از جامعه مذکور ۳۰ زن به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند و به صورت تصادفی در دو گروه آزمایش و کنترل جایگزین شدند. روش پژوهش آزمایشی از نوع پیش‌آزمون - پس‌آزمون با گروه کنترل بود. به منظور گردآوری داده‌ها از پرسشنامه پرخاشگری ب‌اس و پری (۱۹۹۲) و پرسشنامه عملکرد تربیتی و فرهنگی خانواده بابایی فرد (۱۴۰۰) استفاده شد. گروه آزمایش درمان گروهی برنامه آموزش فرزندپروری مثبت، در ۹ جلسه ۷۰ دقیقه‌ای در هفته دو جلسه را دریافت کرد و گروه کنترل هیچ آموزشی دریافت نکرد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از تحلیل کواریانس چندمتغیری و تک‌متغیری انجام شد. نتایج نشان داد که آموزش فرزندپروری مثبت در کاهش پرخاشگری فرزندان و بهبود عملکرد تربیتی و فرهنگی خانواده با اثربخشی معناداری همراه بود.

کلیدواژگان: آموزش فرزندپروری مثبت، پرخاشگری فرزندان، عملکرد تربیتی و فرهنگی خانواده.

اهمیت و جایگاه نهاد خانواده در سیاست‌گذاری‌های فرهنگی و تربیتی یک جامعه بر کسی پوشیده نیست (Fa-). (dai et al., 2022). خانواده، کوچک‌ترین و مقدس‌ترین نهاد اجتماعی است که با پیمان مقدس ازدواج شکل می‌گیرد. اسلام با مدنظر قرار دادن تأثیرات خانواده در تربیت فرزندان سلامت اجتماع و فرهنگ جامعه را در گرو خانواده سالم می‌داند و برای خانواده اهمیت فراوان قائل است و آن را سنگ بنای مهم حیات اجتماعی می‌شناسد (Shokohi Yekta & Shahaeyan, 2019). پرورش الگوهای رفتاری، فرهنگی-اجتماعی و اخلاقی کودکان ابتدا از طریق خانواده و بر اساس فرهنگ والدین شکل می‌گیرد. والدین به خصوص مادر، به عنوان الگو، ارزش‌های دینی، فرهنگی و اجتماعی را به فرزندان خود القا می‌کنند تا در تربیت اخلاقی کودک تأثیرگذار باشند و فرزندان با شخصیت سالم تربیت کنند (Feri & Sutrisno, 2022). نهاد خانواده سیستمی فعال و پویا است که عناصر موجود در آن برای برقراری تعادل و بقا بر روی هم تأثیر متقابل دارند، در این میان زنانی که به دلایل متعددی چون فوت، از کار افتادگی، اعتیاد، طلاق، مهاجرت مردان سرپرست خانوار، عهده دار تأمین معاش مادی و معنوی خود و اعضای خانوار می‌گردند، بار مضاعفی را بر دوش می‌کشند. از طرفی تأمین درآمد خانواده و امرار معاش در غیاب همسر و سرپرست و از سویی دیگر نقش مادرانه و تربیتی و تأمین‌کننده بهداشت روان فرزندان بر عهده این دسته از زنانی است که به عنوان زنان سرپرست خانوار (female heads of household) مطرح می‌باشند (Shokohi Yekta & Shahaeyan, 2019). زنان سرپرست خانوار به دلیل بار روانی و هم‌چنین اضافه بار نقش، تفاوت‌های بنیادینی با زنان دیگر دارند، این زنان با مسئولیت بیشتری رو به رو بوده و مسئولیت‌نگهداری فرزندان، مسئولیت‌های مالی، آموزش و نهادینه‌سازی فرهنگ‌های حاکم بر جامعه، مسئولیت‌های شغلی و گاه مسئولیت‌نگهداری از والد سالمند نیز می‌تواند تنش روانی بالایی برای آنان داشته باشد. رابطه والد فرزند در میان عوامل اجتماعی مؤثر بر سلامت کودک، خانواده نقش تعیین‌کننده‌ای دارد، رشد شخصیت سالم و موفقیت در عرصه‌های مختلف زندگی تحت تأثیر الگوهای ارتباطی حاکم بر محیط خانواده است. بنابراین، اگر خانواده‌ای به دلایلی مانند فوت، طلاق، ترک خانه و غیبت طولانی تبدیل به یک خانواده تک‌والدی شود، فرزندان با مشکلات مختلف عاطفی، اجتماعی، اقتصادی و تحصیلی مواجه خواهند شد (Kaveh et al., 2022). زنان سرپرست خانوار ممکن است زمان، صبر و حمایت مالی و عاطفی کمتری داشته باشند و مهمتر از همه ترس از دست دادن فرزندان خود را داشته باشند. فرزندان خانواده‌های تک‌والدی با مشکلات رفتاری بیرونی مانند رفتار پر خاشگرانه، گوشه‌گیری و مشکلات اجتماعی مواجه هستند و هم‌چنین علائم افسردگی و مشکلات رفتاری بیرونی بیشتری را تجربه می‌کنند (Mullins et al., 2011).

پر خاشگری (aggression) می‌تواند در بین فرزندان خانواده‌های تک‌والدی مشکل ساز شود، پر خاشگری رفتاری است که به نیت آسیب رساندن (جسمی یا کلامی) به شخصی دیگر یا تخریب اموال وی صورت می‌گیرد. از مهم‌ترین علل خشونت و پر خاشگری در خانواده می‌توان به عدم توافق اخلاقی، بی‌علاقگی، خودخواهی، فقر، اعتیاد، نداشتن اعتقادات مذهبی و اختلاف سنی اشاره کرد. پر خاشگری در بین افراد در معنای وسیع آن عبارت است از بدر رفتاری هر یک از اعضای خانواده با دیگری که به آسیب‌های جسمی یا روانی در طرف مقابل بینجامد (Bos-liky, 2019). خانواده به عنوان واحد عاطفی، اجتماعی، کانون رشد و تکامل، التیام و شفا دهنده‌گی، تغییر و تحول، آسیب‌ها و عوارضی است که هم‌بستر شکوفایی و هم‌فرو پاشی روابط میان اعضایش می‌باشد. یکی از متغیرهایی که شرایط خانواده را در حوزه‌های مختلف ارزیابی می‌کند، عملکرد خانواده می‌باشد (Bakhshi pour et al., 2013). خانواده به عنوان یک سیستم نقش مهمی در رشد زیستی روانی و اجتماعی و نیز حفاظت و نگهداری از اعضای خود ایفا می‌کنند (Mohanraj & Latha, 2005).

عملکرد تربیتی و فرهنگی خانواده (educational and cultural function of the family) در واقع شامل پیشگیری از لغزش‌ها و انحرافات اخلاقی و رفتاری، تعیین ارزش‌ها و باورها در فرزندان، ایجاد پناهگاهی امن برای مشکلات آنان و تلاش برای داشتن فرزندان سالم و مفید و فرهنگ‌مدار برای جامعه است (Babafard, 2021). عملکرد تربیتی و فرهنگی خانواده به چگونگی روابط اعضای خانواده، تعامل و حفظ روابط، چگونگی تصمیم‌گیری‌ها و حل

مشکلات اعضای خانواده مربوط می‌شود به بیان دیگر عملکرد خانواده، یعنی توانایی خانواده در هماهنگی با انطباق با تغییرات ایجاد شده در طول حیات، حل کردن تعارض‌ها، رعایت حد و مرز میان افراد و اجرای مقررات بر این نهاد با هدف حفاظت از کل نظام خانواده است. (Deepshikha & Bhanot, 2011) متخصصان بهداشت روان علت اصلی بروز مشکلات رفتاری در خانواده را به الگوهای ارتباطی که بین والدین و به ویژه مادر و فرزندان وجود دارد نسبت می‌دهند. الگوهای ارتباطی یا سبک‌های فرزندپروری روش‌هایی هستند که والدین در برخورد با فرزندان خود به کار می‌برند. (Kaveh et al., 2022) مسئله ایفای چند نقش در بین زنان سرپرست خانواده سبب می‌شود زمانی که می‌کوشند به شغل خود به اندازه کارهای خانه و مراقبت از فرزندان اهمیت بدهند، دچار تعارض نقش شوند که همین امر منجر به ایجاد استرس و اضطراب در آنان می‌شود و می‌تواند عملکرد خانواده و فرزندپروری آنان را تحت تاثیر قرار دهد. (Mohammadi, 2012)

معتبرترین برنامه موجود در زمینه توانمندسازی والدین به مهارت‌های فرزندپروری، برنامه فرزندپروری مثبت (والدگری مثبت) (Positive Parenting Program) است. برنامه فرزندپروری مثبت برنامه جدید و جهان‌شمولی در باره فرزندپروری است که باعث ایجاد رابطه مثبت بین والدین و فرزندان می‌شود و کمک می‌کند تا والدین راهبردهای موثر مدیریت در برخورد با انواع مسائل رشدی و رفتاری کودک را بیاموزند. برنامه ساده‌ای که می‌تواند تغییرات بزرگی در خانواده‌ها ایجاد کند و به والدین کمک کند تا دریابند که وقتی به روش‌های جدیدی حرف بزنند، فکر کنند و عمل‌کننده نتایج بهتری در خانواده خواهد داشت (Dehghan Manshadi et al., 2016). برنامه فرزندپروری مثبت برنامه‌ای جدید است که بر شواهد و تجربیات مبتنی است. در این مداخلات از پیام‌های کوتاه و همچنین رسانه‌ها استفاده می‌شود. این برنامه به بالا بردن آگاهی و بینش، اعتماد به نفس، خودکفایی، مهارت‌های مقابله و کاردانی والدین کمک می‌کند، مهارت‌های تربیت صحیح و امن را ارتقاء می‌دهد و باعث کاهش قوانین محیطی نامنعطف و تناقض برای کودکان و نوجوانان می‌شود. همچنین شایستگی و صلاحیت احساسی، فکری، اجتماعی، رفتاری و زبانی کودکان از طریق آموزش تمرینات فرزندپروری مثبت افزایش می‌یابد (Narayan & Narayan, 2016).

با عنایت به مباحث طرح شده می‌توان اذعان داشت زنان سرپرست خانوار مسئولیت سنگین مدیریت خانواده و نگهداری از اعضای خانواده را بر عهده دارند و مشکلات روان‌شناختی نه تنها در این زنان، بلکه در فرزندان این خانواده‌ها نیز می‌تواند به دلیل شرایط دشوار زندگی ایجاد شود. از همین رو تعامل فرزندپروری این خانواده‌ها دچار مشکلاتی می‌شود، به همین جهت مداخله و تقویت این رابطه ضرورت می‌یابد. لذا هدف پژوهش حاضر تعیین اثربخشی برنامه فرزندپروری مثبت بر پرورشگری فرزندان و عملکرد تربیتی و فرهنگی خانواده در زنان سرپرست خانوار بود.

روش

طرح پژوهش، جامعه آماری و روش نمونه‌گیری

روش پژوهش آزمایشی از نوع پیش‌آزمون - پس‌آزمون با گروه کنترل بود. جامعه آماری پژوهش شامل تمامی زنان سرپرست خانوار تحت پوشش کمیته امداد خمینی امداد شهر شیراز بود. از بین جامعه مذکور ۳۰ زن به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب و سپس به صورت تصادفی در دو گروه آزمایش و کنترل جایگزین شدند.

روش اجرا

در ابتدا با مسئولان کمیته امداد هماهنگی لازم به عمل آمد و سپس ۳۰ نفر زن با روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب و به صورت تصادفی در دو گروه آزمایش و کنترل تقسیم شدند. برای هر دو گروه، پیش‌آزمون اجرا شد و سپس برنامه آموزش فرزندپروری مثبت برای گروه آزمایش ۹ جلسه ۷۰ دقیقه‌ای و در هفته ۲ بار انجام شد و گروه کنترل هیچ آموزشی در یافت نکرد. پس از آن برای همه افراد در هر دو گروه، پس‌آزمون اجرا شد.

ابزار سنجش

جهت گردآوری داده‌ها از پرسشنامه‌های ذیل استفاده شد:

پرسشنامه پر خاشگری (Aggression Questionnaire): این پرسشنامه به وسیله Bass & Perry در سال ۱۹۹۲ ساخته شد. فرم انگلیسی این پرسش نامه که دارای ۲۹ پرسش است، چهار عامل پر خاشگری کلامی (۵ پرسش)، پر خاشگری جسمانی (۹ پرسش)، خشم (۷ پرسش) و خصومت (۸ پرسش) را مورد سنجش قرار می‌دهد. در این پرسش نامه، گزینه‌ها به شیوه‌ای تنظیم شده‌اند که جایگاه فرد را در هر پرسش، روی یک مقیاس پنج نقطه‌ای، از ۱ (کاملاً من را توصیف نمی‌کند) تا ۵ (کاملاً من را توصیف می‌کند)، مشخص می‌کند. نتایج تحلیل روان سنجی (Bass & Perry (1992) نشان داده که این پرسشنامه از همسانی دورنی بالایی (۰/۸۹) برخوردار است. Bass & Perry (1992) در بررسی پایایی فرم نهایی مقیاس پر خاشگری به روش باز آزمایی ضریب همبستگی ۰/۷۲/۰/۷۲/۰/۷۲/۰/۷۲/۰/۷۲ به ترتیب برای عوامل پر خاشگری بدنی، کلامی، خشم و خصومت گزارش کرد. در ایران، Samani (2006) ضریب پایایی این پرسشنامه را به شیوه باز آزمایی برابر ۰/۷۸ به دست آورد (Saeedi et al., 2020). در پژوهش حاضر ضریب پایایی پرسشنامه پر خاشگری با روش الفای کرونباخ برابر ۰/۸۱ به دست آمد.

پرسشنامه عملکرد تربیتی و فرهنگی خانواده (Family Educational and Cultural Performance Questionnaire):

این پرسشنامه توسط Babafard (2021) تنظیم شده است و دارای ۷ سوال است. نمره گذاری آن به صورت طیف لیکرت از ۷ تا ۳۵ می‌باشد. در پژوهش Babafard (2021) روایی صوری و محتوایی این مقیاس توسط اساتید دانشگاه مورد تایید قرار گرفت. برای بررسی اعتبار مقیاس از روش الفای کرونباخ استفاده شد که میزان آن ۰/۸۳ گزارش شد. در پژوهش حاضر ضریب پایایی پرسشنامه عملکرد تربیتی و فرهنگی خانواده با روش الفای کرونباخ برابر ۰/۷۹ به دست آمد. در این قسمت به شرح جلسات برنامه آموزش فرزند پروری مثبت که توسط Sanders (2003) ساخته شده پرداخته شد.

Table 1.

Sanders (2003) Positive Parenting Training Program

جلسه	خلاصه محتوای جلسات
جلسه اول	عنوان آشنا کردن رهبر و اعضای گروه با یکدیگر، تبیین قوانین اساسی گروه (رضایت آگاهانه و راز داری)، توضیحی جامع درباره مشکلات رفتاری و مسئولیت پذیری و تفهیم آن در قالب بحث گروهی، تبیین اجمالی برنامه فرزند پروری مثبت و هدف استفاده از آن
جلسه دوم	اشاره به برخی از علل مشکلات رفتاری و عدم مسئولیت پذیری کودکان، آموزش چگونگی ثبت رفتار کودکان در قالب جداول و تشویق والدین به انجام آن
جلسه سوم	بررسی کلی تکالیف چله اول و ارائه بازخورد، آموزش روش‌هایی برای افزایش رفتار مثبت نظیر تحین توصیفی و آموزش نحوه به کار گیری آنها در برخورد با کودکان
جلسه چهارم	بررسی تکالیف و دادن بازخورد، آگاه کردن اعضا از انواع تقویت کننده‌ها نظیر تحسین کلامی و آموزش نحوه استفاده از آنها در قالب ایفای نقش و مشارکت گروهی
جلسه پنجم	بررسی تکالیف و دادن بازخورد، آموزش استراتژی‌هایی نظیر آموزش اتفافی، روش پرسش سوال به والدین برای شکل دهی به رفتارهای مطلوب و جدید در کودکان
جلسه ششم	بررسی تکالیف جلسه قبل و دادن بازخورد، آگاه کردن والدین از تنه و پیامدهای مخرب آن، آموزش بهره گیری از روش‌هایی نظیر قانون گذاشتن، بحث مقیم و نادیده گرفتن برای مقابله با بد رفتاری‌های کودکان
جلسه هفتم	بررسی تکالیف و دادن بازخورد، آموزش روش‌هایی جایگزین برای تنبیه (نظیر پیامد منطقی، محروم سازی و زمان ساکت) در برخورد با کودکان به والدین

جلسه هشتم	بررسی تکالیف و دادن بازخورد، آموزش برنامه‌های کاربردی شامل برنامه تصحیح رفتار، چارت رفتاری با هدف مدیریت رفتارهای نامطلوب کودک و برنامه روزانه پیروی
جلسه نهم	بررسی تکالیف و دادن بازخورد، آموزش برنامه‌های کاربردی شامل برنامه تصحیح رفتار، چارت رفتاری با هدف مدیریت رفتارهای نامطلوب کودک و برنامه روزانه پیروی

یافته‌ها

به‌منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها، از تحلیل کواریانس چندمتغیری و تک متغیره برای آزمون فرضیه‌های پژوهش استفاده شد. داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS-20 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در ابتدا تحلیل پیش فرض‌های آزمون فرضیه اول و فرضیه دوم مورد بررسی قرار گرفت. از آزمون کلوموگروف-اسمیرنوف در مورد نرمال بودن توزیع نمره‌های مؤلفه‌های پرخاشگری و مؤلفه‌های عملکرد تربیتی و فرهنگی خانواده در دو گروه آزمایش و کنترل پژوهش استفاده شد. نتایج تحلیل آماری نشان داد که تمامی مقادیر آماره‌های آزمون کلوموگروف-اسمیرنوف چون با عدم معناداری همراه بود و معناداری مقادیر F بزرگتر از ۵ درصد می‌باشد بنابراین توزیع نمرات مؤلفه‌های پرخاشگری و مؤلفه‌های عملکرد تربیتی و فرهنگی خانواده در جامعه نرمال است. هم‌چنین نتایج فرض همگنی شیب‌های رگرسیون مؤلفه‌های پرخاشگری و مؤلفه‌های عملکرد تربیتی و فرهنگی خانواده نشان داد که مقدار F تعامل برای کلیه مؤلفه‌های پرخاشگری و مؤلفه‌های عملکرد تربیتی و فرهنگی خانواده معنی‌دار می‌باشد؛ بنابراین، مفروضه همگنی رگرسیون تأیید شد. فرضیه اول: آموزش فرزندپروری مثبت بر پرخاشگری فرزندان مادران سرپرست خانوار موثر است. برای مقایسه گروه‌های آزمایش و گواه از مؤلفه‌های پرخاشگری از تحلیل کواریانس چند متغیره استفاده شد.

Table 2.

The results of the multivariate covariance analysis on the mean post-test scores of the variables in the two research groups.

Name of the test	Amount	F	DF	Error DF	p-value	Eta squared
pillai trace	0.720	22.54	4	28	0.000	0.721
wilks lambada	0.280	22.54	4	28	0.000	0.721
hotelings trace	2.57	22.54	4	28	0.000	0.721
roys largest rot	2.57	22.54	4	28	0.000	0.721

طبق جدول ۲ نتایج نشان داد که آزمون‌ها در سطح ($P < 0.001$) معنادار هستند و این بدان معنی است که دست‌کم در یکی از متغیرها بین گروه‌های آزمایش و گواه تفاوت معناداری وجود دارد. به‌منظور پی بردن به این تفاوت تحلیل کواریانس صورت گرفت. با توجه به اندازه اثر محاسبه‌شده، ۷۲ درصد از کل واریانس‌های گروه آزمایش و گواه ناشی از اثر متغیر مستقل (آموزش فرزندپروری است) جدول فوق صرفاً بیان می‌دارد که در یکی از حیطه‌ها بین دو گروه آزمایش و گواه تفاوت معناداری وجود دارد. برای تشخیص اینکه در کدام حیطه‌ها تفاوت معنادار است، از آزمون تحلیل کواریانس تک متغیری در متن مانکسوا استفاده شد که نتایج در جدول ۳ آمده است.

Table 3.
The results of multivariate covariance analysis on the effect mean of positive parenting education on children's aggression

After the test	sum of squares	Df	mean square	F	p-value	Ita coefficient
Verbal aggression	308.05	1	308.05	26.165	0.000	0.408
Physical aggression	126.06	1	126.06	7.014	0.012	0.156
Anger	387.22	1	387.22	15.117	0.000	0.286
Hostility	346.90	1	346.90	55.865	0.000	0.597

طبق جدول ۳، نتایج تحلیل کواریانس نشان داد که تاثیر آموزش فرزندپروری مثبت بر مولفه‌های پرخاشگری شامل پرخاشگری کلامی، پرخاشگری جسمانی، خشم و خصومت معنی دار بود. مقایسه بین گروه‌ها نشان می‌دهد که بین گروه کنترل و آزمایش پس از تعدیل اثر پیش آزمون تفاوت معنی دار وجود دارد. ضریب ایثا نشان می‌دهد که آموزش فرزندپروری مثبت می‌تواند ۴۰ درصد واریانس پرخاشگری کلامی، ۱۵ درصد واریانس پرخاشگری جسمانی، ۲۸ درصد واریانس خشم و ۵۹ درصد واریانس خصومت را توجیه کند.

فرضیه دوم: آموزش فرزندپروری مثبت بر عملکرد تربیتی و فرهنگی خانواده زنان سرپرست خانوار موثر است برای مقایسه گروه‌های آزمایش و گواه از مؤلفه‌های عملکرد تربیتی و فرهنگی خانواده از تحلیل کواریانس چند متغیره استفاده شد.

Table 4.
The results of the multivariate covariance analysis on the mean post-test scores of the variables in experimental and control groups.

Name of the test	Amount	F	DF	Error DF	p-value	Eta squared
pillai trace	0.649	6.41	6	21	0.001	0.54
wilks lambada	0.351	6.41	6	21	0.001	0.54
hotelings trace	1.84	6.41	6	21	0.001	0.54
roys largest rot	1.84	6.41	6	21	0.001	0.54

طبق جدول ۴ نتایج نشان داد که آزمون‌ها در سطح ($P < 0.001$) معنادار هستند و این بدان معنی است که دست‌کم در یکی از متغیرها بین گروه‌های آزمایش و گواه تفاوت معناداری وجود دارد.

به‌منظور پی بردن به این تفاوت تحلیل کواریانس صورت گرفت. با توجه به اندازه اثر محاسبه‌شده، ۵۴ درصد از کل واریانس‌های گروه آزمایش و گواه ناشی از اثر متغیر مستقل (آموزش فرزندپروری است) جدول فوق صرفاً بیان می‌دارد که در یکی از حیطه‌ها بین دو گروه آزمایش و گواه تفاوت معناداری وجود دارد.

برای تشخیص اینکه در کدام حیطه‌ها تفاوت معنادار است، از آزمون تحلیل کواریانس تک متغیری در متن مانکوا استفاده شد که نتایج در جدول ۵ آمده است.

Table 5.

The results of the multivariate covariance analysis of the mean post-test scores of the family's educational and cultural performance components in the experimental and control groups.

Sources of Variation	mean square	DF	F	p-value	Eta squared
Problem solving	0.431	1	1.487	0.001	0.413
Communication	2.745	1	13.045	0.001	0.352
Roles	4.125	1	3.150	0.089	0.115
Emotional reactions	4.990	1	22.546	0.001	0.546
Emotional intercourse	0.007	1	0.012	0.971	0.007
Behavioral control	5.490	1	10.482	0.004	0.304

با توجه به مندرجات جدول ۵ مقدار F برای نمره حل مسئله، ارتباطات، واکنش‌های عاطفی و کنترل رفتار معنادار می‌باشد. اندازه اثر محاسبه شده ۴۱ درصد تغییر در نمره حل مسئله، ۳۵ درصد برای ارتباطات و ۵۴ درصد برای واکنش‌های عاطفی و همچنین ۳۰ درصد برای کنترل رفتار است که نشان‌دهنده این موضوع است که ناشی از تأثیر متغیر مستقل (آموزش فرزندپروری مثبت) بوده است.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف تعیین اثربخشی آموزش فرزندپروری مثبت بر پرورشگری فرزندان و عملکرد تربیتی و فرهنگی خانواده زنان سرپرست خانوار انجام شد. نتایج تحلیل داده‌ها نشان داد که فرزندپروری مثبت بر پرورشگری فرزندان مادران سرپرست خانوار با اثربخشی معناداری همراه بود. این یافته‌ها همسو با مطالعات Isanejad et al. (2018)، و همچنین Bodenmann et al. (2008)، Houlding et al. (2012)، Dehghan Manshadi et al. (2016) در تبیین تداوم تأثیر این برنامه بر کاهش علائم پرورشگری فرزندان گروه آزمایشی را می‌توان به تأکید و همچنین تشویق مادران در زمینه‌ی استفاده‌ی مکرر از راهکارها و تکنیک‌های فرزندپروری مثبت و ثبت رفتارها در جدول تارسیدن رفتار نامطلوب به پایین‌ترین سطح اشاره کرد. با کاهش روزافزون علائم مشکلات فرزندان خود سطح تنیدگی حاصل از والدگری در آن‌ها رو به کاهش می‌رفت. کاهش رفتارهای منفی فرزندان، باعث تقویت کیفیت رابطه‌ی والد و فرزند می‌شود و میزان پاسخ مثبت عاطفی در روابط آن‌ها را افزایش می‌دهد و از این طریق سطح تنیدگی والدین را کاهش و به تبع آن سلامت روان فرزندان را افزایش می‌دهد. در این برنامه امور استبدادی والدین در فرآیند آموزش فعال مهارت‌ها قرار می‌گیرد که باعث می‌گردد والدین توانایی از بین بردن سیکل‌های منفی مداخلات والد-فرزندی را پیدا کنند. از این رو این برنامه، تنیدگی ناشی از این روابط آشفته را کم می‌کند و همچنین کار گروهی و همکاری را در بین کسانی که در بزرگ کردن کودک مشارکت دارند پرورش می‌دهد. در واقع مدیریت مؤثر و منطقی فرزند می‌تواند علاوه بر ایجاد رابطه صمیمانه با فرزند در کاهش مشکلات رفتاری و هیجانی فرزند نیز مؤثر باشد (Zhou et al., 2017).

همچنین نتایج تحلیل داده‌ها نشان داد که فرزندپروری مثبت بر عملکرد تربیتی و فرهنگی خانواده زنان سرپرست خانوار با اثربخشی معناداری همراه بود. این بخش از یافته‌ها همسو با مطالعات Jadidi et al. (2018) و همچنین Zhou et al. (2017)، Turner et al. (2020)، Talei et al. (2011)، Taheri et al. (2018) و چنانچه Jadidi et al. (2018) در مطالعه خود نشان دادند که مادران به‌عنوان نزدیک‌ترین فرد به فرزند نیازمند دریافت آموزش و ارتقای دانش،

آگاهی و مهارت در راستای نحوه فرزندپروری می‌باشند؛ بنابراین با به کارگیری روش‌های مؤثر آموزشی خصوصاً آموزش گروهی می‌توان رویکرد فرزندپروری مثبت را در خانواده‌ها ارتقا داد. در تبیین این یافته می‌توان گفت که یادگیری شیوه تعامل درست با فرزند و پیدایش ظرفیت خودتنظیمی در والدین، به ایجاد روابط بهتر با فرزندان و تغییر شیوه‌های فرزندپروری ناکارآمد مادران کمک می‌کند. فرزندپروری مثبت سبب افزایش رابطه والد-فرزند و افزایش سطح دل‌بستگی می‌شود، که به دنبال آن مشکلات رفتاری و هیجانی را کاهش می‌دهد. در این برنامه‌ها عموماً به والدین آموزش داده می‌شود که روابط مثبت و اثبات بیشتری را نسبت به فرزندان خود بروز دهند و از فرزندپروری ناپایدار بکاهند (Zhou et al., 2017) و همین کاهش مشکلات بین والد و فرزند می‌تواند در عملکرد بهتر خانواده مؤثر باشد. اگرچه امروزه اقتدار والدین به فرزندان محفوظ است ولی نظارت والدین روی فرزندان منعطف شده است. پر خاشگری می‌تواند از عوامل مختلفی ناشی شود، که از جمله می‌توان به بیماری و اضطراب ناشی از آن اشاره کرد. پر خاشگری بدنی و فیزیکی با اضطراب رابطه مثبتی دارد. هرچند که پر خاشگری و اضطراب باهم مرتبط هستند، ولی این که هر یک چه سهمی در شیوه‌های فرزندپروری دارند و سهم هر یک چه میزان است، نامشخص است. نقش این متغیرها در شیوه‌های فرزندپروری، به جهت بهبود روابط والدین با فرزند خود حائز اهمیت است (Jadidi et al., 2018). هدف کلی از برگزاری جلسات آموزش فرزندپروری مثبت برای مادران، دستیابی به اهدافی بود که برنامه فرزندپروری مثبت نیز در راستای دستیابی به آن‌ها گام برداشته است. این برنامه تلاش می‌کند تا با آموزش‌های خود توانمندی والدین را در فرزندپروری گسترش داده و شرایط مطلوب‌تری را برای ارتقاء رشد فرزندان فراهم سازد. فرزندپروری مثبت در واقع ابزاری را در اختیار والد قرار می‌دهد تا با اصول شناختی، هیجانی و رفتاری مؤثر که در تنظیم هیجان، روابط بین فردی و سازگاری تاثیر دارند عملکرد خانواده را نیز می‌تواند بهبود بخشد.

سهم نویسندگان: دکتر حجت افتخاری: تدوین محتوای مقاله، ارسال و انجام اصلاحات مقاله. دکتر اکبر رضایی فرد: ایده پردازی در خصوص موضوع پژوهش و معرفی منابع. محمد رحیم نژاد شهرستانی: جمع‌آوری داده‌ها، اجرا و تحلیل داده‌ها. همه نویسندگان نسخه نهایی مقاله را بررسی و تایید کردند.

سپاسگزاری: از تمامی افرادی که در انجام پژوهش به هر طریقی همکاری کردند تقدیر و تشکر می‌نمایم.

تعارض منافع: در این پژوهش هیچ‌گونه تعارض منافع توسط نویسندگان گزارش نشده است.

منابع مالی: مقاله حاضر از حمایت مالی برخوردار نبوده است.

References

- Bodenmann, G., Cina, A., Ledermann, T., & Sanders, M. R. (2008). The efficacy of the Triple P-Positive Parenting Program in improving parenting and child behavior: A comparison with two other treatment conditions. *Behav Res Ther*, 46(4), 411-427. DOI: [10.1016/j.brat.2008.01.001](https://doi.org/10.1016/j.brat.2008.01.001)
- Babaifard, A. (2021). Social and cultural factors affecting adherence to Islamic lifestyle among students of Kashan University. *Bi-Quarterly Research Journal of Islam and Social Sciences*, 13(26), 287-257. [Persian] DOI: [10.30471/SOCL2021.6788.1565](https://doi.org/10.30471/SOCL2021.6788.1565)
- Bass, A. H., & Perry, M. P. (1992). The Aggression Questionnaire. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63(3), 452-459. DOI: [10.1037/0022-3514.63.3.452](https://doi.org/10.1037/0022-3514.63.3.452)
- Bakhshi pour, B., Asadi, M., Kayani, A., Shir Alipour, A., & Ahmeddoost, H. (2011). The relationship between family functioning and marital conflicts of couples on the verge of divorce. *Knowledge and*

- Research in Applied Psychology*, 13(2), 11-21. [Persian] URL: <https://sid.ir/paper/163666/fa>
- Bosliky, H. (2019). Factors contributing to moral development of children in parent-child relation from a moral psychological view. *Moral Studies*, 2(4), 113-135. URL: https://ethics.riqh.ac.ir/article_12940.html?lang=fa
- Dehghan Manshadi, S., Gholamrezaei, S., & Ghazanfari, F. (2016). The effectiveness of teaching positive parenting skills on parenting self-efficacy and children's behavioral problems in female heads of households in Yazd. *Social Work Quarterly*, 5(2), 20-27. [Persian] URL: <http://socialworkmag.ir/article-1-146-fa.html>
- Deepshikha, R., & Bhanot, S. (2011). Role of family environment on socio-emotional adjustment of adolescent girls in rural areas of eastern uttar paradesh. *Journal of Psychology*, 2(1), 53-56. DOI:10.1080/09764224.2011.11885463
- Fadai, M., Amiri, S. R., Mehrmohamadi, M., & Kermani, M. M. (2022). Identification of factors affecting the participation of the family institution in cultural-educational policies in Tehran metropolis (study of regions 2 and 12). *Urban Management Studies*, 14(50), 21-34. [Persian] DOI:10.30495/UMS.2022.20838
- Feri, M., & Sutrisno, S. (2022). The role of parents in the moral education of children of primary school age. *POTENSIA: Jurnal Kependidikan Islam*, 8(1), 49-59. DOI: <http://dx.doi.org/10.24014/potensia.v8i1.15099>
- Houlding, C., Schmidt, F., Stern, S. B., Jamieson, J., & Borg, D. (2012). The perceived impact and acceptability of Group Triple P Positive Parenting Program for Aboriginal parents in Canada. *Children and Youth Services Review*, 34(12), 2287-2294. DOI: 10.1016/j.childyouth.2012.08.001
- Isanejad, Omid, Saidi, Tawhid., Alipour, Elaha. (2018). The effect of teaching positive parenting to parents on behavioral problems and responsibility of aggressive elementary school students. *Journal of Educational Psychology Studies*, 35(3), 210-191. [Persian] URL: https://jeps.usb.ac.ir/article_5072_1f8b41b0eae44c3145ba77266e1b0370.pdf
- Jadidi, S., Danesh, E., Gholami, T., & Pushti, M. (2018). Positive parenting group training to strengthen mothers' self-efficacy. *Clinical Excellence*, 8(4), 18-28. [Persian] URL: <http://ce.mazums.ac.ir/article-1-436-fa.html>
- Kaveh, M. H., Sadeghi, S., & Motamed-Jahromi, M. (2022). Which mother-headed households' parenting styles are related to children's behavior problems? A cross-sectional study. *Journal of preventive medicine and hygiene*, 63(1), 90-96. URL: <https://doi.org/10.15167/2421-4248/jpmh2022.63.1.2382>
- Mohanraj, R., & Latha, A. (2005). Perceived family environment in relation to adjustment and academic achievement. *Journal of the indian academy of applied psychology*, 31(1,2), 18-23. URL: https://www.samarthngo.org/pdf/PerceivedFamilyEnvironmt_Adjustment_AcademicAchievement.pdf
- Mullins, L. L., Wolfe-Christensen, C., Chaney, J. M., Elkin, T. D., Wiener, L., Hullmann, S. E., Fedele, D. A., & Junghans, A. (2011). The relationship between single-parent status and parenting capacities in mothers of youth with chronic health conditions: the mediating role of income. *Journal of pediatric psychology*, 36(3), 249-257. URL: <https://doi.org/10.1093/jpepsy/jsq080>
- Mohammadi, Z. (2012). *Women Heads of Households*. Social Cultural Council for Women and Family,

- Tehran. URL: <https://www.gisoom.com/book/1403508/%DA%A9%D8%AA%D8%>
- Narayan, B. K. & Narayan, P. (2016). Positive Parenting: Raising Successful Children, Translated by Ali Pajouhandeh and Khadija Drogar, Published by: Be Nashr (Astan Quds Razavi Publishing House). [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/11234205/%DA%A9%D8%AA%D8%A7%D8%A8-%D9%81%D8%B1%D8%B2%D9%86%D8%AF%D9%B>
- Saeedi, E., Sabourimoghadam, H., & Hashemi, T. (2020). Predicting the relationship between emotional intelligence and anger rumination with the aggression of Tabriz university students. *Social Psychology Research*, 10(38), 65-82. DOI: [10.22034/spr.2020.114691](https://doi.org/10.22034/spr.2020.114691)
- Sanders, M. R. (2003). Triple P—Positive Parenting Program: A population approach to promoting competent parenting. *Australian e-journal for the Advancement of Mental Health*, 2(3), 127-143. DOI: [10.5172/jamh.2.3.127](https://doi.org/10.5172/jamh.2.3.127)
- Shokohi Yekta, M., & Shahaian, A. (2018). *Family Psychology*. Tehran: Taimurzadeh. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/11556953/%DA%A9%D8%AA%D8%A7%D8%A8-%D8%B1%D9%88%D8%A7%D9%86%D8%B4%D9%86%D8%A7%D8%B3>
- Talei, A., Tahmasian, K., & Vafai, N. (2011). Effectiveness of positive parenting program training on mothers' parenting self-efficacy. *Family Research Quarterly*, 29(4), 311-301. [Persian] DOI: https://jfr.sbu.ac.ir/article_96015.html
- Taheri, F., Arjamandania, A. A., & Jamali Karakhanlou, Y. (2018). The effect of the positive parenting program on the functioning of the family with a mentally disabled child. *Bimonthly Scientific-Research Journal of Rehabilitation Medicine*, 8(3), 150-161. [Persian] DOI: [10.22037/jrm.2019.111523.2057](https://doi.org/10.22037/jrm.2019.111523.2057)
- Turner, K. M., Singhal, M., McIlduff, C., Singh, S., & Sanders, M. R. (2020). Evidence-based parenting support across cultures: the Triple P—Positive Parenting Program experience. In *Cross-cultural family research and practice* (pp. 603-644). Academic Press. DOI: [10.1016/B978-0-12-815493-9.00019-3](https://doi.org/10.1016/B978-0-12-815493-9.00019-3)
- Zhou, Y. Q., Chew, Q. R. C., Lee, M., Zhou, J., Chong, D., Quah, S. H., Tan, L. J. (2017). Evaluation of Positive Parenting Programme (Triple P) in Singapore: Improving parenting practices and preventing risks for recurrence of maltreatment. *Children and Youth Services Review*, 83, 274-284. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2017.10.029>